

genoemd te worden. Openbaar onderwijs nu betekent thans alleen het onderwijs, hetwelk van Overheidswege gegeven wordt. Waartegenover alle onderwijs van anderen oorsprong *bijzonder* onderwijs heet.

Openbaar en bijzonder zeggen niets over den geest van het onderwijs, maar betreffen uitsluitend de bron, waaruit het voortkomt.

Voorals moet, al de verhouding tusschen beide soorten besproken kunnen worden, worden ondersocht, of beide soorten mogelijk zijn.

Indedaar is dat het geval.

Het onderwijs is niet bepaaldelijk een zaak van den Staat. Sommigen vleien zich het tegendeel te hebben aangetoond, als zij maar bewezen hebben, dat het niet tot de Kerk behoort; slechts het een of het ander achten zij denkbaar. Zoo nog onlangs Berolzheimer in zijn *Philosophie des Staates* (1906). Toch is een derde mogelijk. Wat Mr. Cort van der Linden voelde, als hij in *De wet van het recht* zeide, dat men het onderwijs losmakende van de Kerk, in *stet van steun te zoeken in de vrijheid*, aan den Staat in handen had gegeven.

Het onderwijs is niet een zaak van den Staat, maar van het maatschappelijk leven. Zelfs in het begrip van school ligt niet een element, dat aan het staatsverband ontleend is. Het geven van onderwijs is natuurlijke uiting van het gewone, algemeen menselijke leven.

Op allerlei wijze wordt onderricht gegeven: door den timmerman op de werkplaats; door den boer aan zijn jeugdigen knecht; door de huisvrouw aan hare dienstboden; enz.

Van Hogendorp noemde dan ook het recht om scholen te stichten een even natuurlijk recht als de vrijheid van spreken. Thorbecke zeide in 1857: „Het onderwijs is geen zaak van de Regering”. En in zijne *Narade*, dat het andere machten dan de staatsmacht zijn, die het onderwijs en de wetenschap maatschappelijk te vormen en te besturen hebben. De Staatscommissie voor de Grondwetsherziening van 1848 sprak ook van een „algemeen recht om anderen te onderrichten”, dat door het publieke onderwijs zelfs niet mag gehinderd worden.

Het was de geest der Franse revolutie, die alle onderwijs wou doen uitgaan van den Staat. Waartegen Thorbecke in zijn geschrift *Over het bestuur van het onderwijs* (1829) getoond heeft, zeggende: „Geen Nederlands hart kan zoodanige leerlingen koesteren of ze dulden.”

Ook komt het onnatuurlijke van het belasten van den Staat met het onderwijs daarin uit, dat zij, die dit willen, het doorgeven verdedigen op gronden, niet aan het onderwijs ontleend. Zoo ook Berolzheimer, die de gemengde lagere Staats-school bepleit om kinderen van verschillende gezindten tot elkaar te brengen, vriendschapsbanden te bevorderen. Zoo dit laatste al tot de roeping van den Staat behoort, mag daaraan alle recht worden ondergeschikt gemaakt? Dan kan de Staat ook gemeenschappelijke huishouding decreteren. Maar zelfs is het kweken van verdraagsaamheid niet roeping van den Staat. Gelijk A. Pierson daarop reeds 40 jaar geleden wees.

Onderwijs behoort tot het vrije maatschappelijke leven. Toch kunnen er openbare scholen bestaan. Als particuliere verkracht zich onvoldoende openbaar. Zonder behoorlijk onderricht kan een volk niet aan zijn roeping voldoen. En het is niet kortweg onmogelijk ook voor het publiek gezag om scholen in het leven te roepen. Zelfs is tot zekere hoogte onverschillig van wien de scholen uitgaan. Vrijheid van onderwijs in *dezen* zin, dat de burger in het algemeen de scholen vindt, die zij verlangt, kan er zijn, ook waar zij uitgaan van den Staat. Toch is het raadzaam de natuurlijke ordeningen te volgen. Een volk, dat zelf voor het onderwijs zorgt, staat hooger dan dat, hetwelk die taak voor zich verricht laat door den Staat. Verder schuilt altijd een gevaar in het opdragen van iets aan den Staat, dat niet tot zijn eigenlijken werking behoort. De Staat laat zelden gaarne los wat hij eenmaal in handen heeft. Dan is de ervaring, dat een beslist Christendom bij de staatsmacht een tegenkanting dan hartelijken steun ontmoet. In het algemeen blijkt het voor den Staat moeilijk in dezen eenvoudige te vragen naar wat door de maatschappij verlangd wordt, zonder eenigen dwang te oefenen. Ook mist het Staatsgezag te zeer de lenigheid om zich aan te passen aan de rijke variëteit van het leven. Liefst richt het de school op uniforme wijze in. Wat deze dagen in Engeland en Pruisen voorvalt, toont opnieuw hoe slecht met scholen, die uitgaan van den Staat, aan alle billijke wenschen is te gemoet te komen. Om ons vaderland weet daarvan mee te spreken. Zelfs doet ten onzent zich het sonderling voor, dat art. 192 al. 2 G. W.: „De inrigting van het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld”, als het lager onderwijs geld geïnterpreteerd wordt, dat de school neutraal moet zijn; en bij het hooger onderwijs, dat ieder vrijelijk zijn meening ook over geloofsakken mag uiten!

Meest gewenscht is, dat de maatschappij zelfstandig voor scholen zorg; het vrije onderwijs op den voorgrond sta; de Overheid alleen aanvullend optrede. Zoo verdedigde dan ook Thorbecke het openbaar lager onderwijs. Eveneens Mr. Pynacker Hordijk. Zelfs Mr. van Houten heeft verklaard, dat de openbare school bloot als aanvulling „in menig opzicht de voorkeur verdient boven ons tegenwoordig stelsel”, ook heeft Thorbecke in de *Memorie van Toelichting* bij de wet op het M. O. geschreven, dat de Staat verkend handelt, „wanneer hij een zoo groot aantal inrigtingen schenkt, dat het streven naar meer en de drang om zich zelf te helpen bij de burgerij verflauwt.”

Toch is feitelijk op alle trappen het onderwijs in tegenovergestelde richting ontwikkeld, en wel om met de openbare instellingen in *alle* behoeften van het volk te voorzien. Ook werd de openbare school zelfstandig verzorgd, onafhankelijk van daardoor van de vrije school werd. Nog schreef de moderne predikant Lohr in de *N. R. Ct.* van 13 Dec. 1902: „het is al mooi, dat bij de Grondwet aan de malcontenten vrijheid gelaten wordt, door eigen stichtingen, natuurlijk op eigen kosten, aan hun bezwaren te gemoet te komen. Dat is een uiterste concessie, die dan ook ten aanzien van het lager onderwijs uiterste concessie had behooren te blijven”. Hoezeer vrijheid van onderwijs in het algemeen, dus ook van hooger onderwijs, volgens Van Hogendorp reeds in 1815 krachtens de Grondwet bestond; zij bovendien in 1848 uitdrukkelijk door de Grondwet gewaarborgd is; de Staatscommissie van 1849 dan ook uitdrukkelijk met de vrijheid van hooger onderwijs rekenen wilde, heeft het tot 1876 geduurd eer het K. B. van 1815 ingetrokken werd, dat geen vrije Hogescholen kende.

Indedaar heeft men, wat Jules Simon ook van Frankrijk getuigde, eigenlijk de vrijheid van onderwijs niet gewild. Alleen op het papier moest zij bestaan. Het verzet tegen de laatste wijziging in de wet op het H. O. was dan ook duidelijk gericht tegen de betere gelegenheid

om zich op geheel vrij terrein te organiseren. Allengs is verandering gekomen, en het natuurlijke recht herwonnen. Niet op grond van de theorie, dat het onderwijs aan de maatschappij behoort. Maar door de toetsing van wat de openbare instellingen gaven met den geest der natie. De inrichting van die instellingen, en de daardoor geëefde tirannie, hebben de vrije instellingen aan het volk ontperst. Door miskenning van de behoeften des volks heeft de Staat met zijne openbare instellingen het onderspit gedolven. God heeft Groen van Prinsterer verwekt om in dien heiligen strijd de spitse af te bijten. In de door hem geopende bresse hebben straks een Kuiper, Mackay, de Savornin Lohman, hun leven gewaagd, en God heeft de smeekingen van zijn volk gehoord; door deze mannen verlossing beschoren.

Tuch is de regeling nog eenigzins abnormal. Eigenlijk is in de regeling, die het openbare onderwijs voldoende acht voor het gehele volk, het tegenovergestelde beginsel geplant, dat onderwijs niet voldoende is.

Reeds was het fundament van de openbare instellingen ondergraven door het enkele feit van beslist verzet in het oprichten van vrije scholen voor de verschillende trappen van onderwijs. Thans heeft de Staat op dat feit officieel den stempel gezet, en daarmee tevens de basis aan de thans geldende regeling van de openbare instellingen onttrokken.

Hoe moet nu verder de regeling zijn? Vaak is gezegd, dat men moet trachten aan het Christelijke onderwijs dezelfde rechten te geven als aan het openbare.

Die voorstelling is verkeerd. Openbaar en Christelijk staan niet tegenover elkaar. Openbaar staat tegenover bijzonder; Christelijk tegenover niet-Christelijk. De eerste tegenstelling niet op den oorsprong; de laatste op den geest van het onderwijs.

Ook heeft de verkeerde tegenstelling van openbaar en Christelijk de voorstelling gewekt, als wilden men de openbare instellingen geven aan wie niet op Christelijk onderwijs prijs stellen, om dan hen, die dat wel doen, naar bijzondere inrichtingen te verwijzen. Moest zoodanige splitsing van het volk gemaakt worden, dan zou de toewijzing in Nederland veelal anders moeten zijn. Nog geldt wat Groen in 1840 schreef: „Het Nationaal geloof is het Christelijk geloof, het Nationaal onderwijs is het Christelijk onderwijs, de Nationale wetgeving is de Christelijke wetgeving.”

En nu behoort dit niet er toe te leiden openbare instellingen met Christelijken geest in het leven te roepen, ook waar openbare inrichtingen niet noodzakelijk zijn. Maar wel verbiedt dat standpunt de openbare instellingen kortweg te laten aan wie geen Christelijk onderwijs verlangen.

Zelfs gaat niet aan te zeggen, dat het er om te doen moet zijn aan het bijzonder onderwijs gelijke rechten met het openbare te geven. Waarom gelijke rechten? Wie oordeelt, dat het onderwijs eigenlijk is Staatszaak, zal het natuurlijk achten, dat het openbaar onderwijs meer rechten heeft. En wie meent, dat het onderwijs uit de maatschappij moet opkomen, kan er geen vrede mee hebben, dat het bijzonder onderwijs hoogstens dezelfde rechten geniet als het openbare. De laatste moet natuurlijk willen, niet de Christelijke school boven de niet-Christelijke, maar wel de vrije school boven, vóór de openbare.

Het streven moet niet zijn aan het bijzonder onderwijs gelijke rechten met het openbare te geven, maar dit laatste door het eerste te vervangen.

Het is als onvoorzichtig en overmoedig gerekend, dat Dr. Pierson eens te Haarlem zeide, dat wij de openbare lagere school willen *leeg* p.m.p.v. Als of de voorstander van vrij onderwijs als regel ooit iets anders zeggen kan; alsof het niet lag in de lijn van Thorbecke, volgens wien onderwijs geen zaak van den Staat is. Ook sprak Prof. Bruining onder het Ministerie Kuiper de vrees uit, dat het slechts zoude komen tot verbetering van de positie der vrije school naast de openbare, terwijl het moet komen tot *verdringing* van de laatste.

Soms schijnt men te meenen, dat althans een Minister dit niet zeggen kan. Waarom niet? Thorbecke deed het toch. Wie immers zegt, dat het openbare onderwijs er alleen is om het onvoldoende van particulier initiatief, moet wel wenschen, dat het openbaar onderwijs overbodig zal worden.

Met daarnaar te jagen, bevordert men niet partijbelang in den gewonen zin des woords. Het vrije onderwijs kan dienen voor *alle* partijen: Thorbecke, Pijnacker Hordijk, Bruining en Kuiper behoorden toch niet tot één partij. Meent men werkelijk dat openbaar onderwijs alleen aanvullend moet zijn, dan hebbe men ook den moed daaruit deze gevolgtrekkingen af te leiden:

1. nauwkeurig worde toegezien, dat het vrije onderwijs niet door het openbare belet wordt zich te ontwikkelen, overeenkomstig het standpunt van de Grondwetcommissie van 1848;

2. het openbare onderwijs houde op Gemeentezaak te worden, en worde Rijkszaak. Zoo alleen is er waarborg, dat het openbare onderwijs behoudt zijn aanvullend karakter. Thans meenen de gemeentebesturen maar al te vaak, dat uitbreiding van het openbare onderwijs, zelfs als dit ten koste van het bijzondere geschiedt, tot hunne roeping behoort. Met miskenning van het financieel belang der gemeente. Een gemeentebestuur is waarlijk neutraal, als het de verhuizing van leerlingen naar bijzondere instellingen eer bevordert dan tegenwerkt. Ook is er geen reden, waarom de openbare scholen, voor zoover zij er nog wezen moeten, van de gemeente zouden moeten uitgaan en niet van den Staat;

3. er kome verandering in de regeling van het schoolgeld. Voor het lager onderwijs mag dit slechts een *legemethode* zijn in de kosten, welke voor rekening van de gemeente blijven (art. 50 wet 1.0.) Voor de gemeenteburger-scholen kan ook slechts een *bijdrage* in de kosten worden gevraagd, en voor de Rijks-Hoogere-burgerscholen mag het bedrag slechts 60 sijn (art. 37 wet m.o.) Voor de gymnasia mag het minstens niet meer dan 100 wezen. (art. 22 wet h.o.)

Wat moet dit alles? Waarom niet van wie het betalen kunnen bij het lager onderwijs den vollen prijs, en bij het middelbaar en het gymnasium onderwijs meer dan thans gevraagd? Zelfs ware niet vreemd, als de Staat voor het verzichten van wat niet tot zijne taak behoort, meer eischte dan de kostende prijs. Ten einde ook de maatschappij te prikkelen zelve de handen uit de mouwen te steken. Thans wordt juist een premie op niets doen gesteld.

Ook zou kunnen overwogen worden om althans de openbare lagere scholen, tot wier bestaan de maatschappij door nalatigheid harerzijds dwingt, te beperken tot het meest noodzakelijke.

Naar de hier gegeven opvatting is ook denkkelijk de bepaling, thans in de wet op het

H. O. gebracht, dat vrije Universiteiten met *effectus civis* geen lager collegegeld mogen heffen dan het Rijk. Als mag den Staats-Hoogescholen geen te sterke concurrentie worden aangedaan; als zijn er twee partijen, waarvan de eene in de openbare, de andere in de bijzondere inrichtingen woont.

4e worde gedacht aan het geven van ruime subsidies.

Als de Staat werkelijk de uitbreiding van het vrije onderwijs wil, ligt het voor de hand, dat hij, althans in den tijd van overgang, dit door middel van subsidie pogt te bevorderen. Niet uit goedwilligheid, of om aan de eene partij ook iets te geven, maar de andere partij reeds zoveel heeft. Maar omdat de Staat, losgelaten hebbende het beginsel, dat de openbare school voldoende is, in beginsel aan de maatschappij het oprichten van scholen overdroeg. Van de zijde der belanghebbenden is subsidie niet geheel zonder gevaar. Maar van de zijde van den Staat is het eisch van beginsel.

5e op het gebied van het hooger onderwijs zij men bedacht op inkrimping, niet van het getal openbare Universiteiten, maar van haren omvang.

En wel a door opheffing van de theologische faculteit. Geenzins omdat de theologie niet tot de wetenschap behooren zou, maar daar een levenskrachtige theologische faculteit zich niet denken laat dan in aansluiting aan de Kerk, en billijke verdeling tusschen de verschillende gezindten mogelijk bevredigt is op te lossen. De faculteit eenvoudig te bestemmen voor de Kerken, die zich houden aan de staatsorganisaatie van 1816/52, gaat natuurlijk niet aan. Geen wonder dan ook, dat van zeer verschillende zijden op wegneming van die faculteit is aangedrongen. Door Dr. Kuiper op de rode jaarvergadering dezer Vereniging; door Dr. Bavinck in 1883 bij zijn optreden als Hoogleraar; door den modernen Prof. Lohman in *De Gids* van 1893; door Jhr. Mr. O. Q. van Swinderen in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede* van 1883; nog ten vorigen jare door Dr. Valeten, die bij die opheffing wel godsdienstwetenschap aan de Universiteit behouden wilde, doch zonder daarvoor een afzonderlijke faculteit te eischen.

b. door opheffing van twee rechtsgeleerde faculteiten, en twee faculteiten voor letteren en wijsbegeerte.

Het aantal studenten in de medische faculteit, en die voor wis- en natuurkunde is vrij groot. In de medische faculteit bedroeg dit in den cursus 1904/05 te Groningen 136, te Leiden 281, te Utrecht 370, te Amsterdam 565. En in de faculteit voor wis- en natuurkunde respectievelijk 51, 127, 163, 164.

Voor deze faculteiten, waar het ook op praktische werkzaamheid van de studenten aankomt, en op aanschouwelijk onderwijs, is een groot getal studenten eerder een bezwaar. Maar voor de rechtsgeleerde faculteit, en die voor letteren en wijsbegeerte geldt dat niet. Bij de laatste is zelfs een belangrijke toeloop vooreerst niet te wachten. De 4 openbare Universiteiten telden in genoemde cursus voor die faculteiten te samen slechts 217 studenten. In de rechtsgeleerde faculteit bedroeg het cijfer 643.

Toch is er ook voor deze faculteit wellicht geen overwegend bezwaar haat aan slechts 4 Universiteiten te laten bestaan. Trouwens had alleen Leiden reeds meer dan de helft van het geheel (347).

De regeling ware dan aldus te maken: de theologische faculteit viel weg; elke der 4 openbare Universiteiten behield eene medische faculteit en eene voor wis- en natuurkunde; cindelijk waren er nog twee faculteiten voor rechtsgeleerdheid en twee voor letteren en wijsbegeerte. Over verschillende wijzen waren die te verdeelen. Hetzij dat men aan twee Universiteiten beide faculteiten verbond, en de andere twee Universiteiten alleen liet bestaan voor medische en wis- en natuurkunde; hetzij dat men vier Universiteiten maakte, elke van drie faculteiten.

Bij deren gedachten gang is er van uitgegaan, dat de gemeentelijke Universiteit van Amsterdam overgaan aan het Rijk.

Op deze wijze behoudt elke der steden, waar thans eene Universiteit gevestigd is, hare instelling. Tevens krimpt de Overheid hare directe zorg voor het hooger onderwijs in. Ook zal zij dan minder in verlegenheid raken bij het bezetten van kathedra's.

Het vereenigen van vele faculteiten op dezelfde plaats heeft zeker wetenschappelijk belang. Toch overschacte men dit niet. En men zij blijf, Wil men aan de 4 steden eene Universiteit laten, dan eische men niet tevens, dat zij in elke der plaatsen volledig uitgegroeid zij. Daarbij bedenke men, dat door den *effectus civis* voor vrije Universiteiten beter mogelijkheid bestaat die op te richten met 4, 5, of meer faculteiten. Wat nog gemakkelijker zal worden als ruime subsidie wordt gegeven.

c. door de medische faculteit en die voor wis- en natuurkunde niet overal even sterk te bezetten, maar voor kleinere vakken slechts aan één of twee Universiteiten eenen afzonderlijken hoogleraar aan te stellen, en het onderricht daarin aan de andere Universiteiten op te dragen aan hen, wier hoofdtaak elders ligt.

Het vrije onderwijs regel; het openbare aanvulling. Men trekke uit dat beginsel met moed de gevolgen voor de praktijk.

De beginsel en die praktijk hebben nationale strekking.

Vooreerst in dezen zin, dat zij ten goede komen aan het gehele volk, zonder bevoorrechtiging van wie ook;

ten andere, in zoover zij kunnen bijdragen tot vermindering van partijstrijd en verbittering; ten derde, wijl daarvan is te wachten versterking van nationale kracht, in zelfwerkzaamheid van de burgerij goedgeind;

ten vierde, daar het, gelijk Thorbecke zeide, *on-Nederlandsch* is te beweren, dat alle onderwijs eigenlijk moet uitgaan van den Staat; ten vijfde, omdat Nederland, wel verre van zijne eere te zoeken in het nabootsen van buitenlandse modellen, en het volgen van andere volken in steeds grooter uitbreiding van de staatsmacht, — door een eigen wet te bewandelen, aan de wereld kan toonen, hoe het mogelijk is, dat datgene, waarvan de zorg niet op den Staat moet rusten, door het volk verricht wordt in zelfstandige plichtvervulling.

De rede van den Hoogleraar had op de vergadering beslag gelegd; een krachtig applaus deed uitkomen, hoezeer men met hem instemde. De Voorzitter schonk gelegenheid voor debat, en noodigde bepaaldelijk ook tegenstanders uit, zoo die aanwezig mochten zijn, om tegen het gehoorde op te komen. Maar hoe dringend de uitnodiging ook gedaan werd, niemand meldde zich aan. Dit schreef de Voorzitter toe in de eerste plaats aan afwezigheid van tegenstanders, en voorts aan het feit, dat het door Prof. Fabius voorgerepte menu zoo overrijk was, dat men zich thans nog niet aan een beoordeeling wilde

wagen. Eerst diende het geschonkene te worden verwerkt, te worden overzocht; misschien zou op een volgende jaarvergadering de gelegenheid tot vruchtbare discussie over dit onderwerp daar zijn.

Nu niemand het woord verlangde, sloot de Voorzitter de meeting; niet echter zonder dank gebracht te hebben aan den inleider; aan Dr. Van den Brink voor het besielend woord, door dezen in de ure des gebeds gesproken; aan den Kerkeraad die het kerkgeluid beschikbaar stelde; aan de Regelingcommissie voor haar gulle gastvrijheid; aan allen die door hun komen tot het weislagen van jaarvergadering en Meeting hadden meegewerkt, en niet het allerminst aan God den Heere, die ook deze samenkomsten met Zijn zegen had willen nabij zijn.

Daarop werd de vergadering verlaten.

Een deel van de aanwezigen bleef nog wat napraten in den schoonen tuin van *Het Schuttershof*; een ander deel werd met een extra tram naar Vlissingen overgebracht, waar het blanke Badhuys zich aan de toen zoo kalme zee verheft. Daar zou de laatste samenkomst van dien rijken dag plaats hebben: de gemeenschappelijke maaltijd, die steeds onze samenkomsten besluit.

De tafel begon precies te 5 uur, en alweder was Prof. Bavinck de voorzitter. Er waren, het spreekt vanzelf, heel wat Zeeuwen aan tafel; maar het schilderachtige zeeuwsche costume werd gemist. Doch de Friezen waren vertegenwoordigd; het gouden oorijzer schitterde. Van den maaltijd gevee we geen verslag; we zeggen slechts dat hij zeer gezellig was, en betrekkelijk een deugd, snel verliep. Al spoedig begonnen de heildrongen. We noemen slechts die van den Voorzitter op H. M. onze Koningin, met een geestdriftig *Wilhelmus* besloten; en die van Dr. Wagenaar, die een hartelijk woord wijdde aan den oud-minister Kuiper, wiens afwezigheid werd betreurd.

Doch toen was het tijd voor hen, die nog naar Amsterdam moesten, om te vertrekken. De Regelingcommissie had de beleedheid hen gemakkelijk naar het Vlissingse station te brengen, en daarmede waren, we hadden bijna geschreven „de feesten” ten einde.

En waarom ook geen „feesten”? Onze jaarvergaderingen, zeker, ze zijn dagen van vroetmoediging; maar niet minder dagen van dank voor genoten zegeningen. Ze dragen in zich als de belofte van een nieuwe toekomst; rijk aan zorg en moeite; aan strijd en worsteling; aan arbeid altijd weer; maar ook rijk in vertrouwen op die hulpe Gods in wiens Naam de kracht onzer Vereeniging staat, en tot wiens eere onze Vrije Universiteit groeit en bloeit!

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door Ds. J. H. Houtzagers, van Meijuff. Wed. P. Berkhout te Broek op Langendijk f 2.50.

Viendelijk verzoeken wij onze scholen te willen gedenken.

Namens het Bestuur,
D. HULLEMAN,
Kootwijk.
Penningmeester.

Officieele Berichten.

Classe 's-Gravenhage.

De kerkeraad der Geref. kerk van 's-Gravenhage bericht, dat de classe 's-Gravenhage D. V. vergaderen zal te 's-Gravenhage, op Dinsdag 7 Augustus a.s. gewone tijd en plaats. Punten voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 24 Juli e.k. bij den scriba, Van Speijk straat 105, 's-Gravenhage.

Namens den kerkeraad voorn.,
C. LION CACHET, scriba.

Classis Dordrecht.

Classicale vergadering D. V. Woensdag 7 Augustus. Sakken voor het agendum in te zenden uiterlijk vóór Vrijdag 30 Juli.

Namens de roepende kerk,
Da. A. MULDER, praeses.
C. v. D. KAA, scriba.

Strijen, 12 Juli 1906.

Herbouw der afgebrande kerk te Vreeland.

Aangenomen is het ons, weder met hartelijken dank aan allen, die hebben gegeven, verzameld of doorgeonden, het volgende publiek te verantwoorden:

Bij Ds. W. Maan, van de Geref. kerken te Fijnart f 1.50; Nieuwendijk f 15; Götting a.s. en Sybrandaburen a.s. f 3.25, en Axel A. f 2.50. Gevonden in collecten of verzameld, door J. v. Z. te Zeist f 2.25; mej. J. „Vrouwen-vereen.” te Koudum f 1.20; N. v. S. te Amst. van B. f 10, en J. A. L. ieder f 2.50, samen f 17.50; door jongv. Mar. H. te Amst. f 3.50, en mej. v. O. nagit G. T. Jr. f 1.

Per postwissel en ter hand gesteld: Wed. R. te D. f 2.50; Z. te A. f 2.50; S. te A. f 1; G. R. A. te D. f 2.50; wed. S. te B. f 1; mevr. wed. v. E. te A. f 25; G. L. te H. f 2; P. R. te W. f 5; S. D. v. D. B. te C. f 25, en mej. v. D. B. te N. f 10.

Door mij persoonlijk bezoek te Amst. en Watergraafm.: van d. J. f 40; v. M. f 15; B. J. L. F., T. H. v. E., en J. D. B. ieder f 10, samen f 40; H. K. v. d. T., H. H. en F. H. ieder f 5, samen f 20; P. S., Q. R., J. B., V. H. R., Cor. L., P. H. P., F. B., F. K., F. L. R. A. ieder f 2.50, samen f 27.50; R. K. en D. W. ieder f 2, samen f 4.

Voorts nog bij br. v. Eumerik: giften van T. K. Dz. te H. f 3 en N. H. te U. f 10. Het totaal van de e met de vorige opgaven bedraagt nu f 775.05. Nauwkeurige lezers en lezeressen behoeven er dus niet meer aan herinnerd te worden, dat wij nog f 1525 van noode hebben. Er zijn immers nog genoeg broeders en zusters en kerken, welke ons aan deze som kunnen en willen helpen? De Heere bewerkde dan uwe harten tot het schenken, vergaderen en sturen van liefdegaven. Medebroeders in de bediening! laat het aan uwen krachten steun niet ontbreken.

Door bijzondere omstandigheden heb ik, met goedkeuring van den kerkeraad, ook persoonlijke bezoeken afgelegd. Wie er aan denkt dat dit altijd eenige kosten geeft en bovendien veel tijd vereischt, welke in het geestelijk belang der beide kerken van Loenen en van Vreeland door mij moeten besteed worden, zal zulks niet van mij verlangen.

Kerkeraden, Vereenigingen en particulieren, nu in de vorige maand de eerste steen werd gelegd, geve de Heere u allen te doen naar de woorden van Dr. N. Beets:

„Wie een steen brengt tot den bouw.
„Kan hij meer niet, toont zich trouw”.

Bovenal, onze getrouwe God schenke u de ervaring van: „Het is zaliger te geven dan te ontvangen”.

Namens den kerkeraad,
Ds. W. MAAN.

Vreeland, 2 Juli 1906.

Wagen. Eerst diende het geschonkene te worden verwerkt, te worden overzocht; misschien zou op een volgende jaarvergadering de gelegenheid tot vruchtbare discussie over dit onderwerp daar zijn.

Nu niemand het woord verlangde, sloot de Voorzitter de meeting; niet echter zonder dank gebracht te hebben aan den inleider; aan Dr. Van den Brink voor het besielend woord, door dezen in de ure des gebeds gesproken; aan den Kerkeraad die het kerkgeluid beschikbaar stelde; aan de Regelingcommissie voor haar gulle gastvrijheid; aan allen die door hun komen tot het weislagen van jaarvergadering en Meeting hadden meegewerkt, en niet het allerminst aan God den Heere, die ook deze samenkomsten met Zijn zegen had willen nabij zijn.

Daarop werd de vergadering verlaten.

Een deel van de aanwezigen bleef nog wat napraten in den schoonen tuin van *Het Schuttershof*; een ander deel werd met een extra tram naar Vlissingen overgebracht, waar het blanke Badhuys zich aan de toen zoo kalme zee verheft. Daar zou de laatste samenkomst van dien rijken dag plaats hebben: de gemeenschappelijke maaltijd, die steeds onze samenkomsten besluit.

De tafel begon precies te 5 uur, en alweder was Prof. Bavinck de voorzitter. Er waren, het spreekt vanzelf, heel wat Zeeuwen aan tafel; maar het schilderachtige zeeuwsche costume werd gemist. Doch de Friezen waren vertegenwoordigd; het gouden oorijzer schitterde. Van den maaltijd gevee we geen verslag; we zeggen slechts dat hij zeer gezellig was, en betrekkelijk een deugd, snel verliep. Al spoedig begonnen de heildrongen. We noemen slechts die van den Voorzitter op H. M. onze Koningin, met een geestdriftig *Wilhelmus* besloten; en die van Dr. Wagenaar, die een hartelijk woord wijdde aan den oud-minister Kuiper, wiens afwezigheid werd betreurd.

Doch toen was het tijd voor hen, die nog naar Amsterdam moesten, om te vertrekken. De Regelingcommissie had de beleedheid hen gemakkelijk naar het Vlissingse station te brengen, en daarmede waren, we hadden bijna geschreven „de feesten” ten einde.

En waarom ook geen „feesten”? Onze jaarvergaderingen, zeker, ze zijn dagen van vroetmoediging; maar niet minder dagen van dank voor genoten zegeningen. Ze dragen in zich als de belofte van een nieuwe toekomst; rijk aan zorg en moeite; aan strijd en worsteling; aan arbeid altijd weer; maar ook rijk in vertrouwen op die hulpe Gods in wiens Naam de kracht onzer Vereeniging staat, en tot wiens eere onze Vrije Universiteit groeit en bloeit!

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door Ds. J. H. Houtzagers, van Meijuff. Wed. P. Berkhout te Broek op Langendijk f 2.50.

Viendelijk verzoeken wij onze scholen te willen gedenken.

Namens het Bestuur,
D. HULLEMAN,
Kootwijk.
Penningmeester.

Officieele Berichten.

Classe 's-Gravenhage.

De kerkeraad der Geref. kerk van 's-Gravenhage bericht, dat de classe 's-Gravenhage D. V. vergaderen zal te 's-Gravenhage, op Dinsdag 7 Augustus a.s. gewone tijd en plaats. Punten voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 24 Juli e.k. bij den scriba, Van Speijk straat 105, 's-Gravenhage.

Namens den kerkeraad voorn.,
C. LION CACHET, scriba.

Classis Dordrecht.

Classicale vergadering D. V. Woensdag 7 Augustus. Sakken voor het agendum in te zenden uiterlijk vóór Vrijdag 30 Juli.

Namens de roepende kerk,
Da. A. MULDER, praeses.
C. v. D. KAA, scriba.

Strijen, 12 Juli 1906.

Herbouw der afgebrande kerk te Vreeland.

Aangenomen is het ons, weder met hartelijken dank aan allen, die hebben gegeven, verzameld of doorgeonden, het volgende publiek te verantwoorden:

Bij Ds. W. Maan, van de Geref. kerken te Fijnart f 1.50; Nieuwendijk f 15; Götting a.s. en Sybrandaburen a.s. f 3.25, en Axel A. f 2.50. Gevonden in collecten of verzameld, door J. v. Z. te Zeist f 2.25; mej. J. „Vrouwen-vereen.” te Koudum f 1.20; N. v. S. te Amst. van B. f 10, en J. A. L. ieder f 2.50, samen f 17.50; door jongv. Mar. H. te Amst. f 3.50, en mej. v. O. nagit G. T. Jr. f 1.

Per postwissel en ter hand gesteld: Wed. R. te D. f 2.50; Z. te A. f 2.50; S. te A. f 1; G. R. A. te D. f 2.50; wed. S. te B. f 1; mevr. wed. v. E. te A. f 25; G. L. te H. f 2; P. R. te W. f 5; S. D. v. D. B. te C. f 25, en mej. v. D. B. te N. f 10.

Door mij persoonlijk bezoek te Amst. en Watergraafm.: van d. J. f 40; v. M. f 15; B. J. L. F., T. H. v. E., en J. D. B. ieder f 10, samen f 40; H. K. v. d. T., H. H. en F. H. ieder f 5, samen f 20; P. S., Q. R., J. B., V. H. R., Cor. L., P. H. P., F. B., F. K., F. L. R. A. ieder f 2.50, samen f 27.50; R. K. en D. W. ieder f 2, samen f 4.

Voorts nog bij br. v. Eumerik: giften van T. K. Dz. te H. f 3 en N. H. te U. f 10. Het totaal van de e met de vorige opgaven bedraagt nu f 775.05. Nauwkeurige lezers en lezeressen behoeven er dus niet meer aan herinnerd te worden, dat wij nog f 1525 van noode hebben. Er zijn immers nog genoeg broeders en zusters en kerken, welke ons aan deze som kunnen en willen helpen? De Heere bewerkde dan uwe harten tot het schenken, vergaderen en sturen van liefdegaven. Medebroeders in de bediening! laat het aan uwen krachten steun niet ontbreken.

Door bijzondere omstandigheden heb ik, met goedkeuring van den kerkeraad, ook persoonlijke bezoeken afgelegd. Wie er aan denkt dat dit altijd eenige kosten geeft en bovendien veel tijd